

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

בשר וחלב במקרר, אכילת בשר וחלב על אותו שלחן.

1. בגמ' חולין (קג ב) שנינו "כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים הנודר מן הבשר מותר בבשר דגים וחגבים". ובהמשך (קד ב) שנינו "העוף עולה עם הגבינה על השולחן ואינו נאכל דברי ב"ש וב"ה אומרים לא עולה ולא נאכל א"ר יוסי זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה באיזה שולחן אמרו בשולחן שאוכל עליו אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש".

ולהלכה נפסק כשיטת בית הלל, שאף בבשר עוף אין היתר להעלות לשלחן עם גבינה, וכך פסק בשולחן ערוך (יורה דעה סי' פח סע' א), "אפילו בשר חיה ועוף, אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבא לאכלם יחד. אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתן זה בצד זה".

2. בשולחן ערוך (יורה דעה סי' צה סע' ו) פסק, "מותר ליתן בתוך תיבה כד של בשר אצל של חלב". ורמ"א שם כתב, "ויש מחמירין לכתחלה. וטוב ליזהר לכתחלה במקום שאינו צריך". והש"ך (ס"ק כד) ביאר שרמ"א מחמיר דווקא כששני הכלים מגולים, אבל אם אחד הכלים מכוסה מותר, כפי שמובאר בסעיף הקודם (שם סע' ה) ברמ"א.

3. איסור העלאת עוף וחלב לשלחן.

במשנה חולין (קג ב) שנינו "כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים".

ובגמ' (שם קד א) למדנו, "אמר רב יוסף שמע מינה בשר עוף בחלב דאורייתא דאי סלקא דעתך דרבנן אכילה גופה גזירה ואנן נגזר העלאה אטו אכילה? ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה דתנן חלת חוצה לארץ נאכלת עם הזר על השלחן וניתנת לכל כהן שירצה אמר ליה אביי בשלמא אי אשמועינן חלת חוצה לארץ בארץ דאיכא למיגזר משום חלת הארץ דאורייתא ולא גזרינן איכא למשמע מינה אלא חו"ל משום דליכא למיגזר הוא אבל הכא אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה אתי לאסוקי בשר וגבינה ומיכל בשר בחלב דאורייתא מתקיף לה רב ששת סוף סוף צונן בצונן הוא אמר אביי גזירה שמא יעלה באילפס רותח סוף סוף כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל אלא גזירה שמא יעלה באילפס ראשון"

דהיינו שאין בהעלאת עוף לשלחן של גבינה גזירה לגזירה מאחר והכל הוא גזירה שמא יבוא לאכול בשר בהמה בחלב. כמו שפירש רש"י (שם) במסקנת הסוגיה "אף על גב דלא איבעי לן למגזר העלאתו אטו אכילתו איכא למיגזר העלאתו אטו העלאת ואכילת בשר בהמה דכי מסיק להו היינו אכילה דאתי למיכלינהו בהדדי... גזירה שמא יעלה בשר בהמה עם הגבינה בתוך אילפס רותח דה"ל

בישול", כלומר שרש"י הבין שהעלאת עוף היינו אכילתו, לפי שכל שעולה נאכל וגזרו אטו העלאת בשר בהמה בכלי ראשון עם גבינה.

אולם הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט ה"כ) כתב "אסור להעלות העוף עם הגבינה על השלחן שהוא אוכל עליו, גזירה משום הרגל עבירה שמא יאכל זה עם זה, אף על פי שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים". ונראה מדבריו שלא פירש כרש"י, אלא שלדעתו אע"פ שעוף בחלב הוא דרבנן, גזרו עליו שלא להעלות ולמרות שהיא גזירה לגזירה. ולשיטתו צריך להבין למה אסרו ולא נחשב גזירה לגזירה? 1. הרדב"ז כתב "ואף על גב דאיסור בשר עוף בחלב מדבריהם עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה דאי לא הא לא קיימא הא דקרוב לבוא לידי איסור תורה דלא כתיב בתורה אלא גדי".

2. לחם משנה כתב "לכך נראה דרבינו אינו מפרש כפירוש רש"י ז"ל אלא תירוץ הגמרא הוא דלא דמי לחלה דהתם לא גזרינן ח"ל אטו בארץ דהם שני מקומות אבל בחד מקום גזרינן דהיינו עוף וגבינה אטו העלאה דבשר בהמה, וה"ה דהוה מצי גמרא למימר העלאה דעוף אטו אכילתו ואכילתו אטו אכילת בהמה אלא דחדא מנייהו נקט ולהכי רבינו נקט גזרה דשמא יאכל זה עם זה להודיענו דלאו דוקא נקט גמרא העלאה אטו העלאה דבהמה דהוא הדין העלאה אטו אכילה דעוף ועוף אטו בהמה כדכתיבנא" [אמנם גם עליו יש לכאורה להקשות שלא הסביר למה לא חשיב גזירה לגזירה].

ובאחרונים על השו"ע מצאנו גם כן הסבר מפני מה לא נחשב כאן גזירה לגזירה. שכתב הט"ז (ס"ק א) "שלא יבא לאכלם יחד, ואע"פ דכשאוכלם יחד נמי ליכא איסור דאורייתא, שאין איסור אלא דווקא דרך בישול יחד, ונמצא דהוי גזירה לגזירה, בגמרא אמרינן דבכהאי גוונא גזרינן גזירה לגזירה".

ובפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק א) כתב שלשון הט"ז אינה מדוקדקת משתי סיבות:
א. היה צריך לכתוב שעוף בחלב הוא מדרבנן אפילו בדרך בישול.
ב. הגמרא לא אמרה שבכהאי גוונא גוזרים גזירה לגזירה, אלא שכיון שודאי יאכל הכל גזירה אחת (לפי פירוש רש"י).

לכן ביאר הפרי מגדים, שהמחבר כתב כלשון הרמב"ם, "שלא יבואו לאוכלם", וביאר הט"ז שזהו חידושו של אב"י, שכיון שבשר בחלב לא בדילי מיניה ורגילים לאוכלם כל אחד בפני עצמו, במקום כזה גוזרים גזירה לגזירה. ולפי זה ביאר הפרי מגדים שמה שכתב הט"ז "שאין איסור אלא דווקא דרך בישול יחד" כוונתו הייתה שאפילו אם נטעה לומר שמה שכתב המחבר "שלא יבא לאוכלם" מוסב על בשר בהמה בחלב, עדיין היה כאן רק איסור דרבנן כי דווקא בבישול אסור, ועדיין הייתה כאן גזירה לגזירה לפי שיטת אב"י.

4. במשנה חולין (קז ב) שנינו "רבן שמעון בן גמליאל אומר שני אכסנאין אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין".

ובגמרא (שם) "רבן שמעון בן גמליאל אומר שני אכסנאין אוכלין על שולחן וכו' אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל לא שנו אלא שאין מכירין זה את זה אבל מכירין זה את זה אסור תניא נמי הכי רבן שמעון בן גמליאל אומר ב' אכסנאים שנתארחו לפונדק אחד זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום זה בא בחתיכתו וזה בא בגבינתו אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין ולא אסרו אלא בתפיסה אחת תפיסה אחת סלקא דעתך אלא כעין תפיסה אחת א"ל רב יימר בר שלמיא לאב"י שני אחין ומקפידין זה על זה מהו אמר ליה יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין".

וכתב הטור (או"ח סי' קעג) "שני אכסנאים שאין מכירים זה את זה אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין, ואם היו מכירים זה את זה או שני אחין אפילו מקפידין זה על זה אסורים עד שיעשו שום היכרא ביניהם".

ובב"י (או"ח שם) כתב "ומשמע לי דאחים לאו דוקא אלא הוא הדין לאכסנאים המכירים זה את זה וכן נראה שהוא דעת רבינו שכתב בטור יורה דעה סימן פ"ח והא שאסור להעלותו על השלחן דוקא בשני בני אדם המכירים זה את זה ואז אסור אפילו אם מקפידים זה על זה".

וטעם האיסור במכירים זה את זה הוא "שאינם מתביישים זה מזה ויאכלו כל אחד מחבירו" (ש"ך ס"ק ג).

ובט"ז (ס"ק ב) הביא את שיטת מהרש"ל בים של שלמה (חולין פ"ח סי' מג) שפשט מהגמ' שיש חילוק בין אחים למכירים. שבאחים אפילו אם מקפידים זה על זה אסורים ומכירים אם מקפידים זה על זה מותרים.

אולם הט"ז חלק עליו והעלה להלכה כדעת המחבר שאפילו במכירים אסור גם אם הם מקפידים. וכך פסק גם הש"ך (ס"ק ד).

ובפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק ב) הביא משו"ת בית יעקב (סי' יב) שמי שאכל בשרי, תוך שש שעות מאכילתו לא ישב בשלחן עם מי שאוכל חלבי שמא יגיש לו מהאוכל ויאכל. אולם הפרי מגדים כתב שלא ראה שנזהרים בזה ובפרט שהיו גזירה לגזירה ואין להחמיר.

ובבית הלל (סי' פח ס"ק א) כתב שאף אדם אחד שאוכל חלבי אסור לו להעלות על שלחנו בשרי, מחשש שמא יבוא לאכול מהמאכל הבשרי וכמותו פסק גם הפר"ח (בקונטרס אחרון שם).

וכך פסק להלכה גם הכף החיים (סי' פח ס"ק יג), וע"ע בבדי השלחן (סי' פח ס"ק ט).

5. בגמרא (שם) למדנו, "ולא אסרו אלא בתפיסה אחת, תפיסה אחת סלקא דעתך אלא כעין תפיסה אחת".

ומהי תפיסה אחת? התוס' (שם ד"ה כעין תפיסה אחת) והרא"ש (חולין פ"ח סי' כ) הביאו שני פירושים:

א. היכר - "ואם יש דבר מפסיק לא הוי כעין תפיסה אחת כהיא דמסכת ע"ז בפרק רבי ישמעאל (נ א) גבי אבני מרקוליס דאמר כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות והיכי דמי כגון דאיכא גובה ביני וביני ולפיכך נוהגין עכשיו כשזה אוכל בשר וזה אוכל גבינה על שלחן אחד מניחין לחם או קנקן או שאר כלים להפסיק בינתיים או אוכל על מפה אחרת דהוי כעין שתי תפיסות".

ב. האוכל נקנה בהוצאה אחת (חשבון משותף) - "וי"מ דלא אסרו אלא בתפיסה אחת כלומר שהן בהוצאה אחת כגון אחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית דישי נוחלין (ב"ב קלז ב) ופריך תפיסה אחת ס"ד מה לי בהוצאה אחת ומה לי בשתי הוצאות אם מכירין זה את זה ומשני כעין תפיסה אחת דהיינו שמכירין זה את זה ולפי' זה לא איירי כלל שיהא מותר לאכול על שלחן אחד בשביל הפסק שבינתיים". הרי"ף והרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט הכ"א) לא הזכירו כלל את ההיתר ע"י היכר שיונח על השלחן. וביאר הב"י שטעמם הוא לפי שפירש בגמ' כפירוש השני שהביאו התוס' והרא"ש.

אולם למעשה הרבה ראשונים התירו ע"י היכר (רשב"א תורת הבית הקצר ב"ג ש"ד פה ע"ב, רבינו ירוחם נתיב טו אות כח, וכן משמע מהטור יו"ד סי' פח) וכתב הב"י (או"ח שם) שכן מנהג העולם להתיר ע"י היכר.

להלכה פסק המחבר, "ואפילו המכירים אם עשו שום היכר... מותר".

ונחלקו האחרונים מה הדין ביש להם הוצאה אחת ועשו היכר האם מועיל או לא.

א. שיטת הט"ז (ס"ק ג) - הוכיח מדברי הטור שכתב "ויש אומרים שאם יש להם הוצאה אחת, שאין להם היתר ע"י היכר שעושין ביניהם", שכל שיש להם הוצאה אחת לא מועיל היכר, כי ההוצאה האחת גורמת לקירוב. ואם יש להם שני הוצאות ואינם מכירים זה את זה מותרים גם בלי היכר. וההיכר הוא במציאות שיש שתי הוצאות ומכירים זה את זה.

ב. שיטת הש"ך (ס"ק ה) - מדברי התוס' והרא"ש נראה שהסברים חלוקים אולם מפשט הטור והמחבר משמע שאף אם יש להם הוצאה אחת היכר מועיל וכך משמע מרמ"א בתורת חטאת וכ"פ מהרש"ל והאחרונים.

סוגי ההיכר השונים.

מפה נפרדת לכל אחד-

כתב הרשב"א בתורת הבית (הקצר ב"ג ש"ד פה ע"ב), "אנשים המכירים זה את זה שאסרנו, אם היו עושין היכר ביניהם כגון שאכל זה במפה וזה במפה אחרת וכיוצא בזה מותר שאין אנו חוששין אלא שמא ישכחו ויערבו והיכר זה מודיען ולפיכך מותר".
וכן פסק השולחן ערוך (יו"ד סי' פח סע' ב) "אם עשו שום היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו... מותר".

אמנם לשיטת האיסור והיתר הפסק מפה לא מועיל.

פת שלמה-

כתב הטור (או"ח סי' קעג) שגם לחם נחשב להיכר. וכ"פ המחבר "או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנין ביניהם פת להיכרא מותר".
אמנם בב"י הביא מהגהות אשר"י (חולין פ"ח סי' כ) שגבי הפסק בלחם כתב שדווקא אם לא אוכלים מהלחם מותר, אולם אם אוכלים ממנו לא חשב ללחם. והטעם בזה ביאר הב"י שבלחם מאחר והדרך היא להניחו על השלחן, אם אוכלים ממנו אין היכר וכל ההיכר הוא שלא אוכלים ממנו.
וכ"פ רמ"א (שם) "ודוקא שאין אוכלין מן הפת המונח ביניהם להיכר, אבל אם אוכלין ממנו לא הוי היכר שבלאו הכי הפת שאוכלין ממנו מונח על השלחן".

כלי שאין דרכו לעמוד על השלחן-

בדרכי משה (ס"ק א) הביא מאיסור והיתר הארוך (כלל מ' סי' יג) שצריך שיהיה ההיכר דבר שאינו מאכל ושהוא גבוה קצת, כגון קנקן ומנורה. וכ"כ בהגהות אשר"י (שם) בשם האור זרוע.
אמנם כתב שם רמ"א שאע"פ ששותים ממנו מותר, לפי שבדרך כלל אינו נמצא על השלחן.
ובאמת שכן הוא בב"י (או"ח שם) שכתב "נראה דהוא הדין לקנקן שמפסיקין בו שצריך שלא ישתו ממנו ומיהו יש לחלק ולומר דדוקא בלחם שכן דרך להניחו על השלחן ליכא היכרא אי אכלי מיניה אבל קנקן אם אין דרכו להניחו על השלחן והניחו עכשיו להפסיק אף על פי ששותין ממנו מינכרא מילתא ושפיר הוי הפסק".

וכך פסק רמ"א להלכה (שם) "אבל אם נתנו ביניהם כלי ששותין ממנו ובלאו הכי אין דרכו להיות על השלחן הוי היכר אף על פי ששותין מן הכלי".

אולם הש"ך (ס"ק ו) הביא בשם הב"ח שאם שותים מהכלי אינו נחשב להיכר אף על פי שלא רגילים להניחו על השלחן.

מנורה-

כאמור לעיל בדברי רמ"א בדרכי משה בשם איסור והיתר גם מנורה נחשבת להיכר להתיר, אמנם האיסור והיתר כתב שדווקא מנורה שהיא קצת גבוהה נחשבת להיכר. אבל רמ"א בהג"ה לא הזכיר תנאי זה וכתב סתם שמנורה חשיב היכר. וכתבו האחרונים (ט"ז ס"ק ד וש"ך ס"ק ז) שהיתר ע"י מנורה הוא דווקא באופן שבדרך כלל אין המנורה נמצאת במקום זה בשלחן או ביום ולא בלילה שאז כלל לא מביאים א המנורה לשלחן וכד'.

שלחן גדול-

בפתחי תשובה (ס"ק ג) הביא מהב"ח שכתב בשם מהרש"ל "דביושבים רחוק זה מזה בכדי שיכול האחד לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חברו, שרי לדברי הכל בלא היכרא".

אחרים אוכלים איתם-

כתב הפתחי תשובה (ס"ק ד) "ועיין בתשובת משאת בנימין סימן קיב באמצע התשובה, דמשמע שם דאם גם אחרים אוכלים על שלחן זה מותר אף בלא היכר, דזה עדיף מאם עשו שום היכר".

בס"ד

עיקרי ההלכות.

- א. מותר להניח מוצרי חלב ליד מוצרי בשר במקרה באופן שבו לא יפול כלום מאחד לשני.
- ב. בזמן אכילת סעודה חלבית אין להניח מאכלים בשריים על השלחן (וכן להיפך), אמנם אם הסועדים הם שני אנשים שאינם מכירים אחד את השני מותר לכל אחד לאכול סעודתו על השלחן, אפילו א אחד אוכל חלבי והשני בשרי.
- ג. אם בזמן אכילת הסעודה החלבית (או הבשרית) מניחים היכר על השלחן, מותר להניח עליו מאכלים בשריים.

א. להניח מוצרי חלב ומוצרי בשר, אחד ליד השני במקרה.

- חז"ל אסרו להעלות בשר וחלב על אותו שלחן מאחר וחששו שיבואו לאוכלו יחד.
- אולם לא אסרו אלא בשלחן שבו סועדים, אבל בשלחן שעליו מסדרים את המאכלים או בשיש, לא אסרו להניח אחד ליד השני מאכלי חלב ובשר¹.
- לכן מעיקר הדין מותר להניח במקרה מוצרי בשר וחלב אחד ליד השני. אם נזהרים שלא ייפול שום דבר מאחד לשני.
- אמנם לדעת הרמ"א טוב להחמיר בזה לכתחילה כששני הכלים מגולים, אבל אם אחד מהם מכוסה מותר, ואף לשיטת המקלים ראוי שאחד הכלים יהיה מכוסה².

ב. אכילת חלבי ובשרי באותו שלחן.

- כאמור לעיל חז"ל אסרו להעלות בשר וחלב על אותו שלחן.
- באיסור זה נכלל גם בשר עוף למרות שמדאורייתא מותר לאוכלו עם חלב ורק מדרבנן אסור³.
- אמנם, איסור זה נאמר דווקא בשני אנשים שמכירים אחד את השני, שאז יש לחשוש שיבואו לקחת אחד מהשני ולאכול בשרי וחלבי יחד.

אבל בשני אנשים שלא מכירים אחד את השני, אין חשש שהאחד ייקח מצלחת השני ויאכל, לכן מותר במקרה זה לאכול יחד על אותו שלחן בשר וחלב⁴.

ואף כאשר מכירים אחד את השני מצאנו כמה היתרים⁵:

- מפה נפרדת: כשכל אחד אוכל על מפה משלו או מגש משלו, מותר.

- פת שלמה: אם מניחים על השלחן פת שלמה ולא אוכלים ממנה, מותר.

- כלי שלא רגילים להניח בשלחן: אם מניחים על השלחן כלי שבדרך כלל לא מניחים אותו שם, מותר. אמנם בזה נחלקו רמ"א והש"ך. לדעת רמ"א אף אם משתמשים בכלי, כגון קנקן מלא מים שמוזגים ממנו, מותר. אולם דעת הש"ך היא שאם משתמשים בכלי אסור.

- שלחן גדול: אם השלחן גדול כל כך שכאשר יושבים בשני צדדיו לא מגיעים אחד לשני בהושטת יד, מותר כאשר יושבים משני צדדיו.